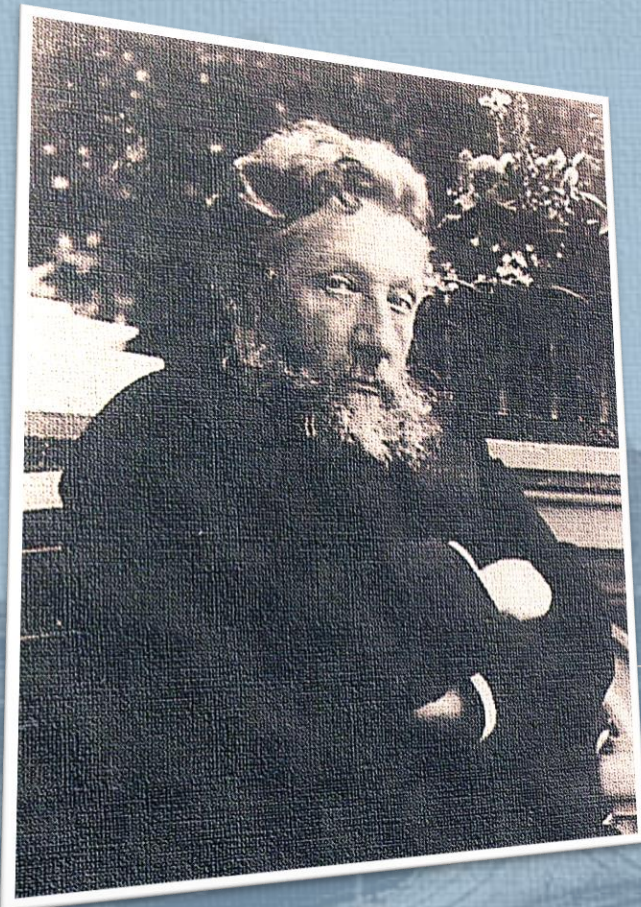

*Олексій Алчевський.
Українець,
який нам потрібен*

● **Він заснував нову українську промисловість.** Він багато
● що робив першим у країні: першим створив приватний іпотечний
● банк, першим вивів на закордонний ринок зразкове
● сільськогосподарське підприємство європейського ґатунку,
оформив першу фінансово-промислову групу...

Фінансовий геній і перший український мільйонер **Олексій Алчевський** дав нам взірець бізнесмена, який, примножуючи свою імперію та статки, пам'ятав, хто він і знав, де саме потрібна його допомога окрім підприємництва. Так, він був олігархом. **І він був українцем.**

Українцем, який нам потрібен.

● Онук чумака і син торговця бакалійними товарами з Сум,
● він на позичені гроші розпочав свою діяльність з маленького
● чайного магазину в Харкові.

● А згодом просунувся далеко на Схід і став одним з
найдієвіших та найбагатших українців свого часу – тільки його
акціонерний капітал оцінювали у 18 мільйонів рублів.
Апофеозом його трудів стало заснування 1895 року Донецько-
Юр'ївського металургійного товариства і будівництво заводів, серед
яких меткомбінат у Маріуполі.

На його честь названо місто Алчевськ, Луганської області.

Олексій Кирилович Алчевський
(1835-1901), український промисловець, банкір,
громадський діяч, меценат

Донецько-Юр'ївське
металургійне товариство

Олексій Алчевський народився 1835 року в Сумах у родині купця, торговця колоніальними товарами, походив з однієї з перших сумських родин слобідського козацтва.

Батько – **Кирило Федорович Алчевський** (1794-?), був бакалійником і титарем (старостою) місцевої церкви Покрова Пресвятої Богородиці. Чому? З діда-прадіда благодійність була родинною традицією. Його дід, **Федір Опанасович Алчевський** (1736-1797), від 1765 року належав у Сумах до числа посполитих **черкас***.

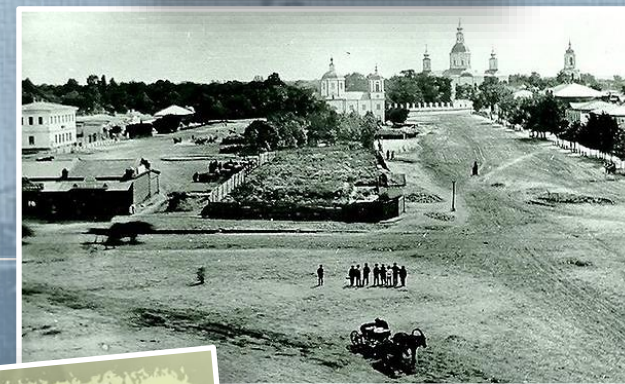

Закінчивши Сумську двокласну школу, кілька років Олексій відвідував повітове училище і... ніде більше формально не вчився, бо **все життя займався самоосвітою**. Хлопець читав книжки, міркував про шлях у житті та вирішив продовжити батьківську справу – **йти в комерцію**.

Свій перший бізнес майбутній мільйонер створив, наслідуючи батька – у Харкові **почав торгівлю чаєм**.

Враховуючи, що довелося починати самотужки, для запуску справи було взято позику. І саме вона підштовхнув Олексія до ідеї **про відкриття кредитної установи**, але – абсолютно іншого типу.

Так було зроблено перший крок на ниві, яка принесе Олексію успіх, мільйонні статки та блискучу репутацію.

Суми, 19-те ст.

Церква Покрови
Пресвятої Богородиці.
Суми, 19-те ст.

* терміном «**черкаси**» в офіційних російських документах позначали переселенців з українських земель Речі Посполитої у південні повіти Московії.

У 1862 році Олексій Алчевський пошлюбив красуню та розумницю **Христину Данилівну Журавльову** (1841-1920), доньку вчителя російської словесності міського училища.

Олексій Алчевський, якого б зараз назвали геніальним бізнесменом, першим почав розвивати промислову економіку південного сходу України, а його дружина **Христина Алчевська** справою свого життя зробила освіту для жінок, у чому також мала першість на теренах Російської імперії.

Обидвоє з подружжя здобули освіту самотужки, а згодом спрямували зароблені активи на служіння громаді й просвіту співвітчизників.

Христина
Алчевська,
1862 р.

Недільна школа Христини Алчевської
(друга зліва), кінець XX ст.

Родина Алчевських – підприємці, меценати, активісти українського руху та засновники шкіл – були обличчями Українського Сходу

до того, як Радянський Союз почав колонізацію та тотальну русифікацію цього регіону.

У родині Алчевських зросло шестеро дітей: **Дмитро** (1865-1920), **Григорій** (1866-1920), **Анна** (1868-1931), **Микола** (1872-1942), **Іван** (1876-1917) і **Христина** (1882-1931).

Кожен з них став генієм у своїй сфері діяльності.

Родина Алчевських – у центрі Олексій Алчевський, Христина Алчевська; зліва-направо – Іван (сидить), Ганна, Григорій, Дмитро, Микола, на колінах – наймолодша донька Христя.
Фото 1880-х років

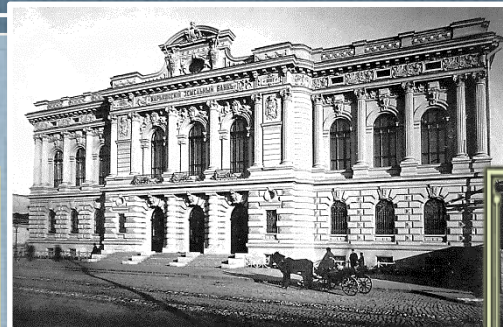
Бізнес-імперія Олексія Алчевського була побудована на трьох китах – **кредитних позиках, перемозі над поміщиками у боротьбі за землю та промислового візіонерстві.**

Ідея короткотермінових фінансових операцій і підтримки малого та середнього бізнесу виглядала досить фантастично. Цим буквально не займався ніхто!

Алчевський запустив систему **«Товариства взаємного кредиту»**, яка базувалася на обов'язковій умові – своєчасному поверненні грошей.

У чесність дрібних підприємців не вірив тоді ніхто. Окрім зухвалого Алчевського, який ризикнув і виграв.

Сміливість та здатність бачити те, чого інші ще не розгледіли – саме ці якості сформують і образ самого олігарха, і характер його управління та інвестицій.

Харківський земельний банк на Сумській вул., Харків, кінець 19-20 ст.

Операційна зала Земельного банку Олексія Алчевського. Кінець XIX ст.

Кредитний бізнес швидко зростав і з позикового **«Товариства»** за два роки виріс **перший банк** Алчевського – **Харківський торговий банк**, третя в усій Російській імперії установа акціонерного комерційного кредиту.

Банкір-початківець і тут виявився першопроходцем – фактично ним було створено **«товариство з обмеженою відповідальністю»**: прописана в статуті банку схема позбавляла відповідальності клієнтів-вкладників, усі ризики брав на себе акційний капітал.

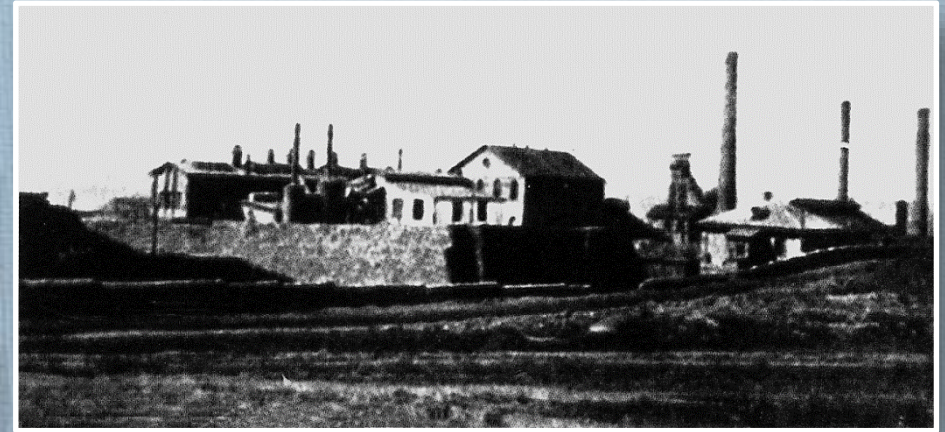
Це був **перший недержавний банк**, який надавав такі можливості. Клієнти оцінили – і понесли свої гроші Алчевському.

У той же час далекоглядність банкіра відкрила йому нове поле діяльності. В 1871 році Олексій Кирилович разом з місцевими латифундистами засновує перший в імперії акціонерний іпотечний банк – **Харківський земельний.**

Автором статуту став економіст **Іван Вернадський**, батько засновника Академії наук **Володимира Вернадського**.

Алчевський не зупиняється, розширює свій фінансовий синдикат і відкриває два нові банки – «**Товариство взаємного кредиту прикажчиків**» та «**Товариство взаємного кредиту гірничопромисловців**». І тут стає зрозумілим зацікавленість фінансиста в землі – меншою мірою його цікавило сільське господарство, він знову розгледів «**золоту жилу**», яку всі досі обходили стороною:

Алчевський відкрив багатства Донбасу.

Одна із копалень «Олексіївського гірничопромислового товариства»

Донецько-Юр'ївський завод.
Листівка 1913 року

Те, що **надра Донецького басейну повні корисних копалин**, було відомо і раніше. Проте інвестиції у цей регіон були надто ризикованими. Наприклад, у ті ж роки французькі компанії втратили 25 мільйонів франків у безцільних пошуках золота.

Олексій Алчевський, натомість, **вирішив знайти і добувати паливо**. Нехтуючи небезпекою втратити реноме надійного банкіра і отримати клеймо безнадійного авантюриста, він вирішив піти на ризик і інвестувати у розвідку.

І зухвалість мільйонера знову була винагороджена – на землях Бахмутського та Слов'яносербського повітів було знайдено **кам'яне вугілля**.

Олексій Алчевський, купець і банкір, увійшов у гірничий бізнес і став промисловцем. Годі й казати, що сам лише видобуток вугілля міг стати межею розвитку бізнес-імперії Алчевського. Його завжди цікавило щось більше за вже підкорені вершини.

Проклавши вдалими кредитами шлях у банківську справу,
Алчевський заклав фінансову основу свого синдикату, який дозволив
йому зігнати поміщиків з землі та вкласти у заховане в ній.

Видобуток вугілля ж привів його у металургію.

Саме металургійні підприємства стали вершиною бізнес-кар'єри **Олексія Алчевського**, довершивши його синдикат і коронувавши його залізною короною українського Донбасу. Засноване 1879-го року **Олексіївське гірничопромислове товариство** не лише видобувало і постачало вугілля і кокс металургам. Саме завдяки інвестиціям товариства **Донецький басейн почав інтенсивну розбудову інфраструктури**.

Зокрема – продуманої та розгалуженої залізничної мережі, нових підприємств і поселень.

Товариство «Providence russe»
у Маріуполі, кінець 19-го ст.

Чавунно-ливарний цех Донецько-
Юр'ївського металургійного
товариства, 1900 рік

Інша компанія Алчевського – **Південне гірничопромислове товариство**, засноване 1898-го року – розширила територію впливу олігарха в інших перспективних куточках України: було орендовано копальні поблизу Кривого Рогу та Керчі.

Засноване спільно з бельгійськими промисловцями товариство «**Providence russe**» у Маріуполі перетворило провінційне містечко на металургійну столицю Донбасу та головний порт Азовського моря.

Вершиною стало створення 1895 року **Донецько-Юр'ївського металургійного товариства (ДЮМТ)**. Це був результат прагнень німецьких бізнесменів (головна металургійна компанія Сілезії «Friedenhütte»!) увійти в партнерство з генієм Донбасу на умовах молодших партнерів.

Саме ДЮМТ створив той образ Донбасу, образ чорного серця України, яке без втоми помпувало темну кров по залізничних венах України, і яке тепер нищать російські окупанти.

Серце, яке, віримо, ще знову заб'ється!

Маючи природні менеджерські якості, у першій половині 1860-х років **Олексій Алчевський організував та очолив гурток харківської «Громади»**. Молоді патріоти діяли у сфері освіти і культури:

організовували недільні школи, українською мовою видавали дозволену та заборонену літературу, збирали матеріали з етнографії та фольклору, видавали популярні книжки-«метелики», також читали лекції, влаштовували шевченківські вечори, зустрічі з театральними трупам.

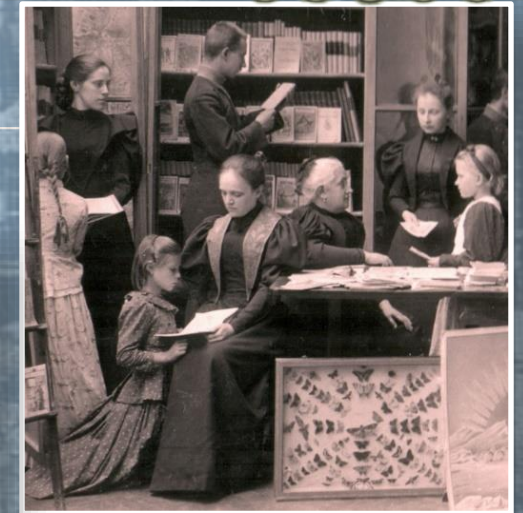
Дружина Христя допомагала бізнесмену у просвітницькій роботі гуртка. У Харкові вона організувала першу в усій імперії безкоштовну недільну школу для дівчат, яка неофіційно почала роботу 1862-го, а вже 1870-го року її було легалізовано.

Олексій Алчевський (сидить ліворуч) та Христіна Алчевська (стоїть) в українському народному вбранні, 1860-ті рр.

Олексій Алчевський вкладав мільйони рублів і багато зусиль в український рух. **«Я вийшла заміж за щирого українця»** – писала якось Христіна Данилівна. На просвіту і будівництво Алчевським було виділено загалом кілька мільйонів рублів. На пожертви банкіра будувалися церкви у Сумах і Харкові, в містечках Харківської та Катеринославської губерній. Олексій Алчевський, маючи статки і статус, міг дозволити у питанні української справи йти на конфронтацію з чиновниками. Так, **у побудованій для родини садибі у Харкові, було відкрито перший в Україні і другий у світі пам'ятник Тарасу Шевченку.**

Перший в Україні пам'ятник Тарасові Шевченку на території садиби Алчевських у Харкові

Христіна Алчевська в недільній школі (третя справа)

Донеччина, Приазов'я, Кривбас – не підкорюючи, а створюючи промислове осердя України, **Олексій Алчевський досяг піку своєї могутності і статків.** Але, для свого часу, він справляв децю незвичне враження.

Знайомі відзначали, що Алчевський був геть не схожий на інших підприємців тодішньої імперії, які (вчорашні купці та поміщики) у капіталістичній гонитві ніколи не приховували своєї жадібності та досить примітивних цілей – максимальний прибуток якнайшвидше за будь-яку ціну.

Бізнес-партнери говорили, що його підхід і життєве кредо більше схожі на характер бізнесменів Заходу, його колег з Європи та Сполучених Штатів, які, розвиваючи свій бізнес, ніколи не забували про свою громадянську позицію і прагнули приносити користь суспільству.

У чому ж секрет? Справа була не в копіюванні нового підходу, просто Олексій Кирилович був сучасним європейцем не лише за духом, але й за походженням.

Герой нашої історії ніколи не забував, що він – українець.

Помітний внесок національної самосвідомості подружжя Алчевських вклало своїм дітям. Молодша донька **Христина** – письменниця, поетка та драматург, вона була ще й політичною активісткою.

Варта згадки її участь, разом із близьким їй за поглядами та серцем **Миколою Міхновським**, в організації першої політичної партії Великої України – Революційної української партії, першої самостійницької політичної групи.

Так, просвітницька робота Олексія Алчевського та його родини отримала логічне і символічне продовження в політичній царині.

Орден Святого
Станіслава, який
Алчевський отримав
за взірцево-старанну
службу

Донька Олексія Алчевського
Христина, початок 20-го
ст.

Вважається, що кінцем фінансово-промислового синдикату Олексія Алчевського стала криза, яка накрила Російську імперію на зламі XIX і XX століть.

У цей період було поховано безліч підприємств і фінансових установ, кредитні товариства і банки перестали отримувати кошти за позиками. Удар прийшовся у банківську основу холдингу.

Але не лише безжальний економічний закон привів до краху – успіхи Олексія Кириловича зібрали довкола нього стерв'ятників. Ключовим ворогом стала російська компанія братів Рябушинських, Московське купецьке товариство взаємного кредиту, які давно поклали око на банки і заводи Алчевського і охоче давали кредити українському мільйонеру.

Царськосільський (нині - Вітебський) вокзал спб, де було знайдено тіло Олексія Алчевського

Згадана криза нанесла удар по фінансовим установам імперії Алчевського і заморозила будівництво заводів і копалень на Донбасі. У Алчевського з'явився борг перед Рябушинськими, для покриття якого терміново були потрібні кошти.

Заздрісники і вороги приготувалися до стрибку на пораненого лева.

У квітні 1901 року зібрання акціонерів Олексіївського гірничнопромислового товариства вирішило звернутися по допомогу до держави. Адже, синдикат Алчевського добре прислужився державі розвитком індустріальної інфраструктури Донецького басейну та фінансової системи півдня імперії. Олексій Кирилович вирішив особисто поговорити з впливовим міністром фінансів **Сергієм Вітте**. Але.... 4 травня Міністерство фінансів повністю і безапеляційно **відмовило Алчевському** та його компанії у будь-якій підтримці та допомозі.

Неочікуваний фінал був більш ніж трагічним: **7 травня 1901 року на Царськосільському залізничному вокзалі під колесами потягу було знайдено тіло українського бізнесмена.**

Офіційна версія поліції запевняла, що це було самогубство на тлі складної ситуації. Та чи насправді вона була настільки безвихідною і самогубство (за версію поспішного слідства) необхідним?

Для відповіді потрібно врахувати два важливих моменти.

По-перше, Алчевський мав кошти, аби навіть за відмови уряду покрити зобов'язання: увесь борг компанії складав 15 мільйонів рублів, проте сумарна вартість акцій, якими володів Олексій Кирилович, складала 18 мільйонів рублів.

Ну, а **по-друге**, потрібно оцінити, **хто отримав зиск від трагічної загибелі амбітного олігарха.**

Усю фінансово-промислову групу Алчевського отримали держава і згадані вже московські банкіри Рябушинські, які рейдерськи захопили банки покійного Алчевського та за підтримки уряду і особисто міністра фінансів Вітте вивели з нього мільйони рублів.

Усі промислові потужності було націоналізовано державою, процес відбувався під керівництвом згаданого Вітте та під особистим контролем імператора.

Держава ж отримала ще один зиск – **було ліквідовано величезне джерело фінансування небезпечного для імперії українського руху.**

Можна лише уявити, якби група Алчевського під його керівництвом або його синів дожила б до часів Перших визвольних змагань...

A. Fedeski

А. К. ХАРКОВ.

Газетні повідомлення про смерть
відомого промисловця, банкіра,
мецената Олексія Алчевського

● ● ● ● ●
● ● ● ● ●
● ● ● ● ●
Про те, наскільки поважали і любили Алчевського в Харкові його сучасники, можна судити за кількістю людей на фотографіях, зроблених під час похорону Олексія Кириловича.

«У родині ніколи не піддавали сумнівам факт самогубства. Інша справа, ми вважаємо, що Олексій Кирилович був доведений до цього, скоріш за все, навмисно», говорить праправнучка Алчевського – **Олена Рофе-Бекетова**

● ● ● ● ●
● ● ● ● ●
● ● ● ● ●
Поховано було видатного українця на кладовищі у Харкові з дотриманням усіх необхідних християнських ритуалів. Це говорить про те, що Православна церква підтвердила версію про **«доведення до самогубства»**. Але, **досі невідомо, де похований Олексій Алчевський, бо з приходом більшовиків його могилу було зрівняно з землею.**

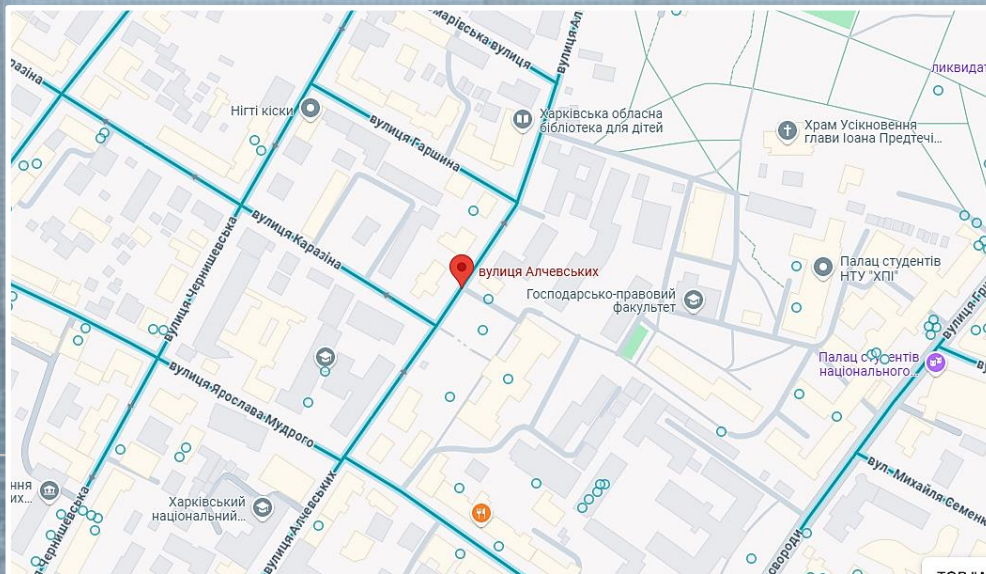

Похорон Олексія Алчевського
в Харкові, 1901 рік

Особняк Алчевських, побудований у 1893 р. за проектом Олексія Бекетова у центрі Харкова на вулиці Жон Мироносиць

Увічнення пам'яті Олексія Алчевського

Вулиця, названа на честь родини Алчевських, з'явилася на карті Харкова у 2015 р.

Бюст-пам'ятник Олексію Алчевському у Харкові, встановлений 2004 р.

«Олексій Алчевський» – ювілейна монета номіналом 2 гривні, введена в обіг 2005 р.

Меморіальна дошка на бюсті-пам'ятнику Алчевському

Ми розповіли вам цю історію не заради припущень в альтернативному світі, проте для того, аби згадати і відзначити видатного українця минулого. А сучасним українцям нагадати про взірець, наслідувати який однаково корисно і гідно.

Дослідники життя відомого підприємця переконані, що його було вбито. **Фінансово-промислова група Олексія Алчевського** не пережила кризи і ворожу змову. Але робота, зроблена цим видатним бізнесменом і патріотом не зникла з трагічним убивством.

Він заснував нову українську промисловість.

Підприємець продемонстрував, як **завзятість, цілеспрямованість, сміливість та чесність** здатні прокладати шлях у бізнесі.

Алчевський дав нам взірець бізнесмена, який примножуючи свою імперію та статки, пам'ятав, хто він і знав, де саме потрібна його допомога окрім підприємництва.

Так, він був олігархом.

І він був українцем.

Українцем, який нам потрібен.

Олексій Алчевський та його родина.
Коллаж

Використані джерела

1. Алчевський Олексій Кирилович // Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BB%D1%87%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B9_%D0%9A%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 07.12.2024).
2. Алчевський Олексій Кирилович // ЕСУ. URL: <https://esu.com.ua/article-43873> (дата звернення: 11.12.2024).
3. Вишняков О., Дубченко І. Олексій Алчевський. Українець, який нам потрібен // Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2019/11/26/156513/> (дата звернення: 11.12.2024).
4. Котубей-Геруцька О. Родина Алчевських: якою була інтелігенція Українського Сходу до радянської колонізації // Суспільне. Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/815147-rodina-alcevskih-akou-bula-inteligencia-ukrainskogo-shodu-do-radanskoi-kolonizacii/> (дата звернення: 17.01.2025).
5. Алчевські: що зробило для міста найбагатше сімейство Харкова // INVESTOR.UA. URL: <https://investor-ua.com/market/alchevski-shcho-zrobylo-dlia-mista-naibahatshe-simeistvo-kharkova.html>
6. Бурда В. Кредити, афери, крахи. Історія перших українських банків // CHAS.NEWS. URL: [https://chas.news/past/krediti-aferi-krahi-istoriya-pershih-ukrainskih-bankiv](https://chas.news/past/krediti-afери-krahi-istoriya-pershih-ukrainskih-bankiv) (дата звернення: 27.02.2025).
7. Олексій Алчевський. 1. Урал нервово хекав нам у спину // УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3705123-oleksij-alcevskij-i-ural-nervovo-hekav-nam-u-spinu.html> (дата звернення: 14.03.2025).
8. Олексій Алчевський. 2. Комерції радник на власних рейках // УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3705131-oleksij-alcevskij-ii-komercii-radnik-na-vlasnih-rejkah.html> (дата звернення: 14.03.2025).
9. Краснящих А. Корисний олігарх. Історія одного самогубства, «харківського краху» і першого в Україні пам'ятника Шевченку // Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/12/17/7317681/> (дата звернення: 24.03.2025).
10. Oleksa. Сім'я Алчевських: внесок у Незалежність та розвиток України // Друкарня. URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/sim-ya-alchevskikh-vnesok-u-nezalezhnist-ta-rozvitok-ukrayini-ZUzgU> (дата звернення: 27.02.2025).
11. Особняк Алчевських // Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D1%8F%D0%BA_%D0%90%D0%BB%D1%87%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85 (дата звернення: 30.04.2025).
12. Олексій Алчевський (монета) // Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B9_%D0%90%D0%BB%D1%87%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_\(%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B9_%D0%90%D0%BB%D1%87%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_(%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B0)) (дата звернення: 30.04.2025).

Дякуємо за увагу!

**Матеріал зібрала та впорядкувала головний бібліотекар
відділу наукової інформації та бібліографії
Людмила Андронік**

**Науково-технічна бібліотека
Вінницького національного технічного університету
library@vntu.edu.ua**

Вінниця, 2025

